

ÜCRET GELİRLERİNİN TESPİTİ ve VERGİLENDİRİLMESİNE KISA BİR BAKIŞ

A BRIEF OVERVIEW OF DETERMINATION AND
TAXATION OF WAGES



Yiğit İLİK*

ÖZ

Ücret, işverene tabi ve belirli bir işyerine bağlı olarak çalışanlara hizmet karşılığında verilen para ve ayınlar ile hizmet erbabına sağlanan ve para ile temsil edilebilen menfaatlerdir. Gelir Vergisi Kanunu'nun 2'nci maddesinde ücret, gelirin unsuru olarak sayılmış ve gelir vergisine tabi tutulmuştur.

Elde edilen ücretin bir kısmı Gelir Vergisi Kanunu veya özel kanunlarına göre istisna sayılmakla beraber gelir vergisine tabi tutulmaktaki, büyük bir kısmı da stopaj usulüyle vergilendirmeye tabi tutulduğu için yıllık gelir vergisi beyanına konu olmamaktadır. Esas itibarıyla ücret iki şekilde vergilendirilmektedir. Birinci yöntemde ücret gelirleri gerçek usul yönteminde vergilendirilmektedir. İkinci yöntemde ise Gelir Vergisi Kanunu'nun 64'üncü maddesinde açıklandığı üzere kanunda belirtilen kişilerin diğer ücret olarak vergilendirmesi yöntemidir. Gerçek

ABSTRACT

The wage is the money and the compensations given to the employees who are affiliated to the employer and dependent on a certain workplace, and the benefits that can be represented by the money provided to the employee. In Article 2 of the Income Tax Law, compensations are counted as an element of income and subjected to income tax.

Some of the wage gained is not subject to income tax since they are exempt from income tax according to Income Tax Law and other laws and large part of the wages are not subject to tax because they are only subject to withholding. Basically, wages are taxed in two ways. In the first method, wages are taxed in the real method. In the second method, persons mentioned in law are taxed as the other wage according to the Article 64 of the Income Tax Law. In the real wage method, exemption and

* Vergi Müfettiş Yardımcısı

ücret yönteminde muafiyet ve istisna durumları, asgari geçim indirimi ve engellilik indirimi konuları büyük önem arz etmektedir. Ayrıca hangi durumlarda elde edilen ücret gelirinine ilişkin yıllık gelir vergisi beyannamesi verilmesi gerektiği özellikli bir husustur.

Anahtar Kelimeler: Ücret, Safi Ücret, Stopaj, Gelir Vergisi Beyanı, Asgari Geçim İndirimi.

exceptions, minimum living allowance and reduction of disability are very important. The cases in which income tax declaration should be submitted related to the wage income gained is an issue of great concern also.

Keywords: Wages, net wages, withholding tax, income tax declaration, minimum living allowance

1- GİRİŞ

Ücret, işverene tabi ve belirli bir işyerine bağlı olarak çalışanlara hizmet karşılığında verilen para ve ayınlar ile hizmet erbabına sağlanan ve para ile temsil edilebilen menfaatlerdir. Gelir Vergisi Kanunu'nun 61'inci maddesinde belirtildiği üzere ücretin, ödenek, tazminat, kasa tazminatı (Mali sorumluluk tazminatı), tahsisat, zam, avans, aidat, huzur hakkı, prim, ikramiye, gider karşılığı veya başka adlar altında ödenmiş olması veya bir ortaklık münasebeti niteliğinde olmamak şartı ile kazancın belli bir yüzdesi şeklinde tayin edilmiş bulunması onun mahiyetini değiştirmez.

Sosyal Güvenlik Kurumu verilerine göre 2017/Nisan dönemi itibariyle sosyal güvenlik kurumuna kayıtlı aktif sigortalı (4/a - 4/b - 4/c) çalışan sayısının toplam 21.705.875 kişi olduğu belirtilmiştir.¹ Mükellefler tarafından en çok elde edilen gelir unsurlarından olan ücret gelirinun vergilendirilmesi ayrı bir önem taşımaktadır.

Gelir Vergisi Kanunu'nun ilgili maddelerinde veya bazı özel kanunlarda yer aldığı üzere ücret gelirlerinin bazıları gelir vergisinden istisna edilmiştir. Vergiye tabi tutulacak olan ücret geliri genel olarak gerçek usulde ücret olarak vergilendirilmekte olup sınırlı sayıdaki mükellefin elde ettiği ücret gelirleri diğer ücretli olarak vergilendirilmektedir. Gerçek usulde ücret gelirinun büyük bir bölümünün vergilendirilmesi ise stopaj usulüyle yapılmaktadır. Stopaja tabi tutulan ücret gelirlerinin bir kısmı ile stopaja tabi tutulmayan ve istisna kapsamında olmayan ücret gelirlerinin yıllık gelir vergisi beyannamesi ile beyan edilmesi gerekmektedir.

Dar mükellefler hariç olmak üzere safi ücretin tespiti ve ücret gelirinun beyanında engellilik indirimi ve asgari geçim indirimi konuları özellik arz etmektedir. Gelirin vergilendirilmesinde öncelikle safi ücret tespit edilmeli ve matraha uygulanan vergi oran ve tarifelerinden sonra ortaya çıkan hesaplanan verginin bir kısmından mükellefin ailevi durumuna göre hesaplanan asgari geçim indirimi çıkartılarak ödenmesi gereken vergiye ulaşılır. Dar mükellefler engellilik indirimi ve asgari geçim indiriminden yararlanamadıkları için onlarda ödenecek verginin tespiti daha kolay yapılmaktadır. Dar mükelleflerde gelirin Türkiye'de elde edilip edilmediği ve vergiye tabi olup olmadığı konuları önem arz etmektedir.

2- ÜCRET GELİRİNİN TESPİTİ

Gelir Vergisi Kanunu'nun 61'inci maddesinde belirtildiği üzere ücret, *işverene tabi belirli bir işyerine bağlı olarak çalışanlara hizmet karşılığı verilen para ve ayınlar ile sağlanan ve para ile temsil*

¹ http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/kurumsal/istatistik/aylik_istatistik_bilgileri, Erişim tarihi: 30 Temmuz 2017

edilebilen menfaatlerdir. Ücretin, ödenek, tazminat, kasa tazminatı (Mali sorumluluk tazminatı), tahsisat, zam, avans, aidat, huzur hakkı, prim, ikramiye, gider karşılığı veya başka adlar altında ödenmiş olması veya bir ortaklık münasebeti niteliğinde olmamak şartı ile kazancın belli bir yüzdesi şeklinde tayin edilmiş bulunması onun mahiyetini değiştirmez.

Ayrıca mezkur kanunun aynı maddesinde aşağıda yer alan ödemelerin de kanunun uygulanmasında ücret olarak değerlendirileceği belirtilmiştir.

1. 23'üncü maddenin 11 numaralı bendine göre istisna dışında kalan emeklilik, maluliyet, dul ve yetim aylıkları,
2. Evvelce yapılmış veya gelecekte yapılacak hizmetler karşılığında verilen para ve ayınlarla sağlanan diğer menfaatler,
3. Türkiye Büyük Millet Meclisi, İl genel meclisi ve belediye meclisi üyeleri ile özel kanunlarına veya idari kararlara göre kurulan daimi veya geçici bütün komisyonların üyelerine ve yukarıda sayılanlara benzeyen diğer kimselere bu sıfatları dolayısıyla ödenen veya sağlanan para, ayın ve menfaatler,
4. Yönetim ve denetim kurulları başkanı ve üyeleriyle tasfiye memurlarına bu sıfatları dolayısıyla ödenen veya sağlanan para, ayın ve menfaatler,
5. Bilirkişilere, resmi arabuluculara, eksperlere, spor hakemlerine ve her türlü yarışma jürisi üyelerine ödenen veya sağlanan para, ayın ve menfaatler,
6. Sporculara transfer ücreti veya sair adlarla yapılan ödemeler ve sağlanan menfaatler.

Gelir Vergisi Kanunu'nun 62'nci maddesinde belirtildiği üzere, gelirin ücret sayılabilmesi için belirli bir işverenin emir ve talimatları doğrultusunda ve bir işyerine bağlı olarak verilen hizmetin karşılığında sağlanan para, ayın veya menfaat olması gerekmektedir. Kişilerin kendi nam ve hesabına faaliyette bulunarak elde ettikleri kazançlar ücretin tanımına girmemektedir. Örneğin bir mali müşavirin kendi nam ve hesabına faaliyette bulunması sonucu elde ettiği kazanç serbest meslek kazancı iken bir işverene tabi olarak faaliyette bulunması sonucu elde ettiği gelir ücret geliri olarak sayılmaktadır. Dikkat edilmesi gereken diğer bir husus ücretin hizmet karşılığı verilen paranın yanında her türlü ayni yardım ve para ile temsil edilebilen her türlü menfaatten oluştuğudur. Örneğin bir işverenin çalışanına hediye ettiği cep telefonu veya çalışanını bedelsiz olarak tatile göndermesi ücret gelirine dahil edilmelidir.

Para haricinde verilen ayni menfaatlerde kazancın belirlenmesinde ortalama perakende satış fiyatı, her türlü diğer menfaatler için emsal bedellerinin dikkate alınması gerekmektedir. Örneğin işverenin çalışanına hediye ettiği cep telefonunun ortalama perakende satış fiyatı KDV hariç 1.000TL ise verilen safi ücret KDV dahil tutar olan 1.180 TL olarak hesaplanmaktadır. Söz konusu tutar safi ücret sayıldığı için brüt ücretin tespiti gelir vergisi ve damga vergisi eklenerek brüte iblağ yoluyla yapılmalıdır.

3- İSTISNA SAYILAN ÜCRET GELİRLERİ

Ücret gelirlerine ilişkin istisnalara Gelir Vergisi Kanunu'nun 16 ve 23'üncü maddelerinde yer verilmiştir.

Mezkur Kanun'un 16'nci maddesinde diplomatik ücret istisnası düzenlenmiş ve söz konusu maddede yabancı elçilik ve konsoloslukların 15'inci maddeye girmeyen memur ve hizmetlilerinin yalnız bu işlerinden dolayı aldıkları ücretlerin karşılıklı olmak şartıyla gelir vergisinden istisna edildiği belirtilmiştir.

Kanun'un 23'üncü maddesinde belirtilen ücret istisnaları aşağıda yer aldığı gibidir.

1. Köylerde veya son nüfus sayımına göre belediye içi nüfusu 5.000'i aşmayan yerlerde faaliyet gösteren ve münhasıran el ile dokunan halı ve kilim imal eden işletmelerde çalışan işçilerin ücretleri,
2. Gelir Vergisinden muaf olanların veya gerçek usulde vergilendirmeyen çiftçilerin yanında çalışan işçilerin ücretleri,
3. Toprak altı işletmesi halinde bulunan madenlerde cevher istihsali ve bununla ilgili diğer bütün işlerde çalışanların münhasıran yer altında çalıştıkları zamanlara ait ücretleri,
4. Köy muhtarları ile köylerin katip, korucu, imam, bekçi ve benzeri hizmetlilerine köy bütçesinden ödenen ücretler ile çiftçi mallarını koruma bekçilerinin ücretleri,
5. Hizmetçilerin ücretleri (Hizmetçiler özel fertler tarafından evlerde, bahçelerde, apartmanlarda ve ticaret mahalli olmayan sair yerlerde orta hizmetçiliği sütünelik, dadılık, bahçıvanlık, kapıcılık gibi özel hizmetlerde çalıştırılanlardır.) (Mürebbiyelere ödenen ücretler istisna kapsamına dahil değildir),
6. Sanat okulları ile bu mahiyetteki enstitülerde, ceza ve ıslahevlerinde, darülacezelerin atölyelerinde çalışan öğrencilere, hükümlü ve tutuklulara ve düşkünlere verilen ücretler,
7. Hizmet erbabına işverenlerce yemek verilmek suretiyle sağlanan menfaatler (işverenlerce, işyerinde veya müstemilatında yemek verilmeyen durumlarda çalışılan günlere ait bir günlük yemek bedelinin 2017 yılı için 14 TL'yi aşmaması ve buna ilişkin ödemenin yemek verme hizmetini sağlayan mükelleflere yapılması şarttır. Ödemenin bu tutarı aşması halinde, aşan kısım ile hizmet erbabına yemek bedeli olarak nakden yapılan ödemeler ve bu amaçla sağlanan menfaatler ücret olarak vergilendirilir.),
8. Genel olarak maden işletmelerinde ve fabrikalarda çalışan işçilere ve özel kanunlarına göre barındırılması gereken memurlarla müstahdemlere konut tedariki ve bunların aydınlatılması, ısıtılması ve suyunun temini suretiyle sağlanan menfaatler ile mülkiyeti işverene ait brüt alanı 100 m²'yi aşmayan konutların hizmet erbabına mesken olarak tahsisi suretiyle sağlanan menfaatler (Bu konutların 100 m²'yi aşması halinde, aşan kısma isabet eden menfaat için bu istisna hükmü uygulanmaz),
9. Hizmet erbabının toplu olarak işyerlerine gidip gelmelerini sağlamak maksadıyla işverenler tarafından yapılan taşıma giderleri,
10. Kanunla kurulan emekli sandıkları ile 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun geçici 20 nci maddesinde belirtilen sandıklar tarafından ödenen emekli, maluliyet, dul ve yetim aylıkları (506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun geçici 20 nci maddesinde belirtilen sandıklar tarafından ödenen aylıkların toplamı, en yüksek Devlet memuruna çalışılan süreye bağlı olarak ödenen tutardan fazla ise aradaki fark ücret olarak vergiye tabi tutulur.) (Genel, katma ve özel bütçelerden ödenen bu nevi aylıklar dahil),
11. 3308 sayılı Çıracılık ve Meslekî Eğitim Kanununa tâbi çıracıların asgari ücreti aşmayan ücretleri,
12. Yabancı ülkelerde bulunan sosyal güvenlik kurumları tarafından ödenen emekli, maluliyet, dul ve yetim aylıkları,
13. a) Kanuni ve iş merkezi Türkiye'de bulunmayan dar mükellefiyete tabi işverenlerin yanında çalışan hizmet erbabına, işverenin Türkiye dışında elde ettiği kazançları üzerinden döviz olarak ödediği ücretler,

b) Kanuni ve iş merkezi Türkiye’de bulunmayan dar mükellefiyete tabi işverenlerin, Ekonomi Bakanlığından alınan izne istinaden kurulan bölgesel yönetim merkezlerinde münhasıran merkezin faaliyet izni kapsamında istihdam ettikleri hizmet erbabına Türkiye dışında elde ettiği kazançları üzerinden döviz olarak ödediği ücretler,

14. Yüz ve daha aşağı sayıda işçi çalıştıran işyerlerinde bir, yüzden fazla işçi çalıştıran işyerlerinde iki, amatör sporcu çalıştıranların, her yıl milli müsabakalara iştirak ettiklerinin belgelenmesi ve bu amatör sporculara ödenen ücretler. (Asgari ücretin iki katını aşmamak kaydıyla)

Gelir Vergisi Kanunu’nun yanı sıra 5746 sayılı Arge Kanunu ve benzer bazı özel kanunlarda ücret gelirlerine ilişkin istisna ve teşvikler bulunmaktadır.

4- GERÇEK USULDE ÜCRET GELİRİNİN VERGİLENDİRİLMESİ

İstisna kapsamında olmayan ve vergiye tabi olan ücret gelirleri, genel itibarıyla Gelir Vergisi Kanunu’nun 94/1’inci maddesi gereğince, aynı maddede belirtilen kişilerin nakden veya hesaben gerçekleştirildikleri ödemeleri üzerinden yaptıkları tevkifat ile vergilendirilirler.

Tevkifata tabi tutulan ücret gelirleri bazı durumlarda Gelir Vergisi Kanunu’nun 86’ncı maddesi kapsamında yıllık gelir vergisi beyanına konu olabilmektedir. Elde edilen ücretin istisna kapsamında olmaması ve 94’ncü maddede belirtilen kişiler tarafından tevkifata tabi tutulmaması durumlarında söz konusu gelirin doğrudan yıllık gelir vergisi beyanıyla beyan edilmesi gerekmektedir. Bu vergilendirme işlemlerinde, dar mükellef ve tam mükellef gerçek kişiler açısından ufak farklılıklar bulunmaktadır.

4.1- Tevkifat Yapılması Gereken Ücret Geliri ve Tevkifata Esas Tutarın Tespiti

4.1.1- Tevkifat Yapılması Gereken Ücret Geliri

Gelir Vergisi Kanunu’nun 94’üncü maddesine göre kamu idare ve müesseseleri, iktisadi kamu müesseseleri, sair kurumlar, ticaret şirketleri, iş ortaklıkları, dernekler, vakıflar, dernek ve vakıfların iktisadi işletmeleri, kooperatifler, yatırım fonu yönetenler, gerçek gelirlerini beyan etmeye mecbur olan ticaret ve serbest meslek erbabı, zirai kazançlarını bilanço veya zirai işletme hesabı esasına göre tespit eden çiftçiler kanun maddesinde belirtilen bentlerde sayılan ödemeleri (avans olarak ödenenler dahil) nakden veya hesaben yaptıkları sırada, istihkak sahiplerinin gelir vergilerine mahsuben tevkifat yapmaya mecburdurlar.

Mezkur maddesinin 1’inci bendinde hizmet erbabına ödenen ücretler ile 61’inci maddede yazılı olup ücret sayılan ödemelerden (istinadan faydalananlar hariç), 103 ve 104’üncü maddelere göre gelir vergisine mahsuben tevkifat yapılması gerektiği belirtilmiştir. Kanun maddesinde belirtildiği üzere istisna kapsamında olan ücret gelirlerine tevkifat yapılmaması gerekmektedir.

Gelir Vergisi Kanunu’nun 95’inci maddesine göre aşağıda yer alanların elde ettikleri ücret gelirleri tevkifata tabi değildir.

1. Ücretlerini yabancı bir memleketteki işverenden doğrudan doğruya alan hizmet erbabı,
2. 16’ncı maddede yazılı istisnadan faydalanmayan yabancı elçilik ve konsolosluk memur ve hizmetlileri,
3. Maliye Bakanlığınca yıllık beyanname ile bildirilmesinde zaruret görülen ödemeler.

Mezkur Kanun’un 98’inci maddesinde yer aldığı üzere, 94’üncü madde gereğince vergi tevkifatı yapmaya mecbur olanlar bir ay içinde yaptıkları ödemeler veya tahakkuk ettirdikleri karlar ve iratlar

ile bunlardan tevkif ettikleri vergileri ertesi ayın yirmi üçüncü günü akşamına kadar, ödeme veya tahakkukun yapıldığı yerin bağlı olduğu vergi dairesine bildirmeye mecburdurlar.

4.1.2- Tevkifata Esas Tutarın Tespiti

4.1.2.1- Safi Ücretin Tespiti

Gelir Vergisi Kanunu'nun 63'üncü maddesinde belirtildiği üzere ücretin gerçek safi değeri, işveren tarafından verilen para ve ayınlar ile sağlanan menfaatler toplamından aşağıdaki indirimler yapıldıktan sonra kalan miktardır.

1. 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 190'ncü maddesi uyarınca yapılan kesintilerle, Ordu Yardımlaşma Kurumu ve benzeri kamu kurumları için yapılan kanuni kesintiler,
2. Kanunla kurulan emekli sandıkları ile 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun geçici 20'nci maddesinde belirtilen sandıklara ödenen aidat ve primler,
3. Sigortanın Türkiye'de kâin ve merkezi Türkiye'de bulunan bir emeklilik veya sigorta şirketi nezdinde akdedilmiş olması şartıyla; ücretlinin şahsına, eşine ve küçük çocuklarına ait hayat sigortası poliçeleri için hizmet erbabı tarafından ödenen primlerin %50'si ile ölüm, kaza, sağlık, hastalık, engellilik, işsizlik, analık, doğum ve tahsil gibi şahıs sigorta poliçeleri için hizmet erbabı tarafından ödenen primler (İndirim konusu yapılacak primler toplamı, ödendiği ayda elde edilen ücretin %15'ini ve yıllık olarak asgari ücretin yıllık tutarını aşamaz. Bakanlar Kurulu bu bentte yer alan oranları yarısına kadar indirmeye, iki katına kadar artırmaya ve belirtilen haddi, asgari ücretin yıllık tutarının iki katını geçmemek üzere yeniden belirlemeye yetkilidir.),
4. Çalışanlar tarafından ilgili kanunlarına göre, sendikalara ödenen aidatlar (Şu kadar ki, aidatın ödendiğinin tevsik edilmesi şarttır.)

Söz konusu indirimlerde dikkat edilmesi gereken husus bu ödemelerin çalışanın kendisi tarafından yapılması gerekliliğidir. Örneğin çalışanın ödediği SGK işçi payı safi ücretin tespitinde gider olarak indirilebilirken işverenin işçisi adına ödediği SGK işveren payı gider olarak indirilememektedir.

Sigortanın Türkiye'de kâin ve merkezi Türkiye'de bulunan bir emeklilik veya sigorta şirketi nezdinde akdedilmiş olması şartıyla hizmet erbabının kendisi, eşi ve küçük çocukları için ödemiş olduğu hayat sigortalarının yüzde 50 tutarına ve şahıs sigorta ödemelerinde indirilebilecek tutara kanun tarafından sınırlama getirilmiştir. Buna göre bu madde kapsamında indirim konusu yapılacak toplam tutar, ödendiği ayda elde edilen ücretin %15'ini ve yıllık olarak asgari brüt ücretin yıllık tutarını aşamaz.

Örnek: (A) gerçek kişisi (B) işverenine tabi olarak çalışmaktadır. 2017 Ocak ayında elde ettiği ücret kazancı brüt 4.000 TL'dir. A gerçek kişisi Ocak/2017 dönemi SGK işçi payı ve işsizlik sigortası toplam tutarı 600TL ve aynı ay içerisinde kendisi ve eşi için ödemiş olduğu toplam şahıs sigortası tutarı 700 TL'dir. Mükellefin elde ettiği safi ücret tutarı aşağıda yer aldığı gibi hesaplanır.

Brüt Ücret: 4.000 TL	}	600 < 700 < 21.330
Brüt Ücretin %15' i: $4.000 \times 0,15 = 600$ TL		
Asgari Yıllık Brüt Ücret: $1.777,50 \times 12 = 21.330$ TL		
Şahıs Sigortası İndirilebilecek Azami Tutar: 600 TL		
Safi Ücret: $4.000 - 600 - 600 = 2.800$ TL		

Hayat sigortası ve şahıs sigortalarında söz konusu indirilebilecek azami tutar bulunurken Gelir Vergisi Kanunu'nun 63/3'üncü maddesinin yanında 40/9 ve 89/1'inci maddelerinin de dikkate alınması gerekmektedir.

4.1.2.2- Engellilik İndirimi

Gelir Vergisi Kanunu'nun 31'inci maddesinde belirtildiği üzere çalışma gücünün asgarî %80'ini kaybetmiş bulunan hizmet erbabı birinci derece engelli, asgarî %60'ını kaybetmiş bulunan hizmet erbabı ikinci derece engelli, asgarî %40'ını kaybetmiş bulunan hizmet erbabı ise üçüncü derece engelli sayılır ve aşağıda engelli dereceleri itibarıyla belirlenen aylık tutarlar, hizmet erbabının ücretinden indirilir.

Engellilik indirimi;

- Birinci derece engelliler 2017 yılı için 900 TL,
- İkinci derece engelliler 2017 yılı için 470 TL,
- Üçüncü derece engelliler 2017 yılı için 210 TL'dir.

Engellilik derecelerinin tespit şekli ile uygulamaya ilişkin esas ve usuller Maliye, Sağlık ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik bakanlıklarınca bu konuda müştereken hazırlanacak bir yönetmelik ile belirlenir.

Mezkur Kanun'un 36'ıncı maddesinde muhtelif yerlerden ücret alan hizmet erbabı için 31'inci maddede yazılı indirimlerin bunlardan yalnız en yüksek olan ücretin vergisine uygulanacağı ve dar mükellefiyete tabi kimselerin bu indirimden yararlanamayacağı belirtilmiştir. Çeşitli yerlerden ücret geliri elde eden tam mükellef gerçek kişiler engellilik indirimden sadece en yüksek tutardaki aldığı ücrette yararlanabilir. Dar mükellef gerçek kişiler ise 31'inci maddede yer alan engellilik indiriminden yararlanamazlar.

Burada dikkat edilmesi gereken diğer bir husus engelli olan kişinin mükellefin kendisinin olması gerektiğidir. Ayrıca yıllık gelir vergisi beyannamesi vermek durumunda bulunan ve bu indirimden yararlanabilecek durumda olan kişiler yıllık olarak hesapladıkları indirim tutarını ücret gelirlerine uygulayabilirler.

4.1.3- Asgari Geçim İndirimi

Gelir Vergisi Kanunu'nun 32'nci maddesinde ise asgari geçim indirimi müessesesi düzenlenmiştir. Buradaki amaç hizmet erbabının ailevi durumuna göre ödeyeceği verginin belirlenmesidir. Daha doğru hesaplanan verginin bir kısmının alınmasından devletin vazgeçmesidir.

Söz konusu kanun maddesi aşağıdaki gibidir.

Ücretin gerçek usulde vergilendirilmesinde asgarî geçim indirimi uygulanır. Asgarî geçim indirimi; ücretin elde edildiği takvim yılı başında geçerli olan ve sanayi kesiminde çalışan 16 yaşından büyük işçiler için uygulanan asgarî ücretin yıllık brüt tutarının; mükellefin kendisi için % 50'si, çalışmayan ve herhangi bir geliri olmayan eşi için % 10'u, çocukların her biri için ayrı ayrı olmak üzere; ilk iki çocuk için % 7,5, üçüncü çocuk için %10, diğer çocuklar için % 5'idir. Gelirin kısmi döneme ait olması halinde, ay kesirleri tam ay sayılmak suretiyle bu süreye isabet eden indirim tutarları esas alınır. Asgarî geçim indirimi, bu fıkraya göre belirlenen tutar ile 103 üncü maddedeki gelir vergisi tarifesinin birinci gelir dilimine uygulanan oranın çarpılmasıyla bulunan tutarın, hesaplanan vergiden mahsup edilmesi suretiyle uygulanır. Mahsup edilecek kısmın fazla olması halinde iade yapılmaz.

İndirimin uygulamasında "çocuk" tabiri, mükellefle birlikte oturan veya mükellef tarafından bakılan (nafaka verilenler, evlat edinilenler ile ana veya babasını kaybetmiş torunlardan mükellefle birlikte oturanlar dâhil) 18 yaşını veya tahsilde olup 25 yaşını doldurmamış çocukları, "eş" tabiri ise, aralarında yasal evlilik bağı bulunan kişileri ifade eder. İndirim tutarının tespitinde mükellefin, gelirin elde edildiği tarihteki medenî hali ve aile durumu esas alınır. İndirim, yukarıdaki oranlara göre hesaplanan

tutarları aşmamak kaydıyla, ücret geliri elde eden aile fertlerinden her biri için ayrı ayrı, çocuklar için eşlerden yalnızca birisinin gelirine uygulanır. Boşananlar için indirim tutarının hesabında, nafakasını sağladıkları çocuk sayısı dikkate alınır. Ücretlerin vergilendirilmesinde asgari geçim indirimi uygulandıktan sonra, varsa teşvik amaçlı diğer indirim ve istisnalar dikkate alınır. Bakanlar Kurulu, indirim konusu yapılacak toplam tutarın asgarî ücretin yıllık brüt tutarını aşmaması şartıyla ikinci fıkrada belirtilen asgarî geçim indirimi oranlarını artırmaya veya kanunî oranına kadar indirmeye yetkilidir.

Asgari geçim indirimin nasıl uygulanması gerektiğine ilişkin esaslar 265 seri no'lu Gelir Vergisi Genel Tebliğinde açıklanmıştır. Söz konusu Tebliğ'de dar mükellef gerçek kişiler ve diğer ücret geliri elde edenlerin bu uygulamadan yararlanamayacakları belirtilmiştir. Aynı Tebliğ'de yer aldığı üzere asgari geçim indirimi uygulamasında,²

- *Asgari geçim indirimi, ücret geliri elde eden aile fertlerinden her biri için ayrı ayrı hesaplanacaktır.*
- *Sadece ücret geliri elde eden eş, "çalışmayan ve herhangi bir geliri olmayan eş" kapsamında değerlendirilmeyecektir. Bunlar dışındakiler ise çalışmayan ve herhangi bir geliri olmayan eş kapsamında değerlendirilecek olup, münhasıran emekli maaşı alanlar da çalışmayan ve herhangi bir geliri olmayan eş olarak kabul edilecektir.*
- *Eşlerin her ikisinin de ücretli olması halinde çocuklar yalnızca sosyal güvenlik yönünden tabi oldukları eşin bildirimine dahil edilecektir.*
- *Boşananlar için indirim tutarının hesabında, nafakasını sağladıkları çocuk sayısı dikkate alınacaktır.*

Örnek: (A) tam mükellef gerçek kişisi (B) işyerine bağlı olarak çalışmaktadır. (A) gerçek kişisi evli ve bakmakla yükümlü olduğu 2 çocuğu bulunmaktadır. Bay (A)'nın eşi çalışmamaktadır ve herhangi bir geliri bulunmamaktadır. 2017/Temmuz ayı için hesaplanacak asgari geçim indirimi tutarı ne kadardır? (2017 takvim yılı başı için Asgari Ücretin Yıllık Brüt Tutarı: 21.330 TL)

Kendisi için: %50	}	Toplam: %75
Eşi için: %10		
İlk 2 Çocuk için: %7,5 x 2 = %15		

Asgari yıllık Brüt Ücret x %75 = 21.330 x 0,75 = 15.997,50

Asgari Geçim İndirimi = 15.997,50 x 0,15 = 2.399,625 / 12 = **199,96875 TL**

265 seri no'lu Gelir Vergisi Genel Tebliğinde belirtildiği üzere, bulunan asgari geçim indirimi tutarı, hesaplanan vergiden düşülerek ödenmesi gereken vergi tutarı bulunur. Tevkifata tabi tutulan ücret geliri yıllık gelir vergisi beyannamesiyle beyan edilecekse mahsup edilecek olan tutar asgari geçim indirimi uygulanmadan önceki tutar olmalıdır.

4.2- Yıllık Gelir Vergisi Beyannamesi Verilmesi Gereken Ücret Gelirleri

4.2.1- Tam Mükellef Gerçek Kişilerde

Gelir Vergisi Kanunu'nun 85'inci maddesinde bir takvim yılı içinde elde edilen kazanç ve iratlar için bu kanunda aksine bir hüküm olmadıkça yıllık beyanname verilmesi gerektiği ve bu kanuna göre beyanı gereken gelirlerin yıllık beyannamede toplanmasının zorunlu olduğu belirtilmiştir.

² 265 seri no'lu Gelir Vergisi Genel Tebliği

Tam mükellef gerçek kişiler tarafından elde edilen ücret gelirlerinin, aynı Kanun'un 86/1'inci maddesinde yer alan "a" ve "b" bentlerinde belirtilen durumlarda yıllık gelir vergisi beyannamesine konu olmaması ve beyanname verilmesi durumunda toplama dahil edilmemesi gerektiği belirtilmiştir.

Buna göre tam mükellef gerçek kişilerin elde ettiği ücret geliri, 86/1 maddesinin "a" bendinde belirtildiği üzere istisnaya tabi ise istisnaya tabi olan bu kazanç için yıllık gelir vergisi beyannamesi verilmez veya verilmek mecburiyetinde olunan yıllık gelir vergisi beyannamesine bu kazançlar dahil edilmez.

Tam mükellef gerçek kişilerin elde ettiği ücret geliri, 86/1 maddesinin "b" bendinde belirtildiği üzere tek işverenden alınmış ve tevkif suretiyle vergilendirilmiş ücret ise veya birden fazla işverenden ücret almakla beraber, birden sonraki işverenden aldıkları ücretlerinin toplamı, 103'üncü maddede yazılı tarifenin ikinci gelir diliminde yer alan (2017 yılı için 30.000 TL) tutarı aşmıyorsa, tamamı tevkif suretiyle vergilendirilmiş ücret gelirleri için yıllık gelir vergisi beyannamesi verilmez veya verilmek zorunda olunan yıllık gelir vergisi beyannamesine bu gelirler dahil edilmez.

Burada dikkat edilmesi gereken bir husus birden sonraki işverenden alınan ücretlerin toplamına bakılırken tevkifata tabi tutulan veya tutulmamış olan tüm ücretlerin toplamına bakılması gerekir. Çünkü kanun maddesi tevkifatlı veya tevkifatsız şeklinde bir ayrıma gitmemiştir. Ayrıca mükellefler birinci işvereni seçmekte serbesttirler.

Birden sonraki işverenlerden elde edilen ücret tutarının toplamına bakılırken brüt tutar toplamına değil tevkifata esas olan tutarların toplamına bakılması gerekir.

Ücret gelirlerini yıllık gelir vergisi beyannamesiyle beyan etmek zorunda olanların, Gelir Vergisi Kanunu'nun 89'uncü maddesinde yer alan diğer indirimlerden yararlanabilecekleri unutulmamalıdır.

Örnek: Tam mükellef (A) gerçek kişinin 2017 yılı içerisinde elde ettiği gelirleri aşağıdaki gibidir.

1. İşverenden elde edilen ücret geliri: 20.000 TL (Tevkifata Esas Tutar)
2. İşverenden elde edilen ücret geliri: 20.000 TL (Tevkifata Esas Tutar)
3. İşverenden elde edilen ücret geliri: 18.000 TL (Tevkifata Tabi Tutar)

2017 yılı için 2. gelir dilimindeki tutar: 30.000 TL

Mükellefin birden sonraki işverenlerden elde ettiği ücret geliri toplamı 38.000 TL olduğu ve 2017 yılı için belirlenen sınır olan 30.000 TL'yi aştığından dolayı mükellefin elde ettiği ücret gelirlerinin tamamı için yıllık gelir vergisi beyannamesi vermesi gerekmektedir. Yıl içerisinde yapılan gelir vergisi tevkifatlarının asgari geçim indirimi uygulanmadan önceki toplamalarının hesaplanan gelir vergisinin den mahsup edilmesi gerekmektedir.

4.2.2- Dar Mükellef Gerçek Kişilerde

Gelir Vergisi Kanunu'nun 6'ncı maddesinde Türkiye'de yerleşmiş olmayan gerçek kişilerin dar mükellef oldukları ve bunların sadece Türkiye'de elde ettikleri kazanç ve iratlar üzerinden vergilendirilecekleri belirtilmiştir. Söz konusu Kanun'un 7'nci maddesinde ise ücret gelirinin, aşağıda belirtilen durumlarda Türkiye'de elde edildiği belirtilmiştir.

- a) Hizmetin Türkiye'de ifa edilmiş veya edilmekte olması veya Türkiye'de değerlendirilmesi,
- b) Türkiye'de kain müesseselerin idare meclisi başkan ve üyelerin, denetçilerine, tasfiye memurlarına ait huzur hakkı, aidat, ikramiye ve benzerlerinin Türkiye'de değerlendirilmesi.

Sözü edilen değerlendirmeden maksat, ödemenin Türkiye'de yapılması veya ödeme yabancı memlekette yapılmışsa, Türkiye'de ödeyenin veya nam ve hesabına ödeme yapılanın hesaplarına intikal ettirilmesi veya karından ayrılmasıdır.

Gelir Vergisi Kanunu'nun 85'inci maddesinde bir takvim yılı içinde elde edilen kazanç ve iratlar için bu kanunda aksine bir hüküm olmadıkça yıllık beyanname verilmesi gerektiği ve bu kanuna göre beyanı gereken gelirlerin yıllık beyannameye toplanmasının zorunlu olduğu belirtilmiştir.

Dar mükellef gerçek kişiler tarafından elde edilen ücret gelirlerinin aynı Kanun'un 86/2'nci maddesinde belirtilen durumlarda yıllık gelir vergisi beyannamesine konu olmaması ve beyanname verilmesi durumunda bu gelirlerin toplama dahil edilmemesi gerektiği belirtilmiştir.

Buna göre dar mükellef gerçek kişilerin elde ettiği ücret geliri 86/2 maddesinde belirtildiği üzere tamamı Türkiye'de tevkif suretiyle vergilendirilmişse bu gelir için yıllık gelir vergisi beyannamesi verilmez veya verilmek mecburiyetinde olunan yıllık gelir vergisi beyannamesine bu gelirler dahil edilmez.

4.3- Ödenecek Verginin Hesaplanması

Gelir vergisine tabi olan ücret gelirleri de Gelir Vergisi Kanunu'nun 103'üncü maddesinde yer alan oranlara göre vergilendirilir. Ücret gelirinin tabi olduğu oranlar diğer gelir unsurlarının tabi olduğu oranlardan farklılık göstermektedir. Bir mükellefin yıllık gelir vergisi beyannamesinde hem ücret geliri hem de başkaca bir vergiye tabi kazancı varsa verginin hesaplanması ayrı bir formül gerektirmektedir. Bu durumda söz konusu hesaplamaların nasıl yapılması gerektiği 75 Sıra Numaralı Gelir Vergisi Sirkülerinde açıklanmıştır.³

296 seri no'lu Gelir Vergisi Genel Tebliğinde açıklandığı üzere, Gelir Vergisi Kanunu'nun 103'üncü maddesinde yer alan, 2017 takvim yılı kazanç ve iratlarına uygulanacak olan, oran ve tutarlar aşağıdaki gibidir.

13.000 TL'ye kadar %15
30.000 TL'nin 13.000 TL'si için 1.950 TL, fazlası %20
70.000 TL'nin 30.000 TL'si için 5.350 TL
ücret gelirlerinde 110.000 TL'nin 30.000 TL'si için 5.350 TL, fazlası %27
70.000 TL'den fazlasının 70.000 TL'si için 16.150 TL
ücret gelirlerinde 110.000 TL'den fazlasının 110.000 TL'si için 26.950 TL, fazlası %35

Örnek: Tam mükellef (A) gerçek kişisi 2017 takvim yılı içerisinde tevkifata tabi tutulmamış toplam 120.000 TL ücret geliri elde etmiştir. Mükellefin başkaca vergiye tabi bir geliri bulunmamaktadır.

120.000 TL'nin 110.000 TL'si için 26.950 TL ve kalan 10.000 TL için de %35 oranında gelir vergisi hesaplanır. Buna göre $10.000 \times 0,35 = 3.500$ TL ise hesaplanan gelir vergisi tutarı $26.950 + 3.500 = 30.450$ TL'dir.

Örnek: Tam mükellef (A) gerçek kişinin 2017 takvim yılı içerisinde elde ettiği kazançlara ilişkin bilgiler aşağıdaki gibidir.

1. Elde edilen serbest meslek kazancı: 100.000 TL
2. Birinci İşverenden elde edilen ücret geliri: 40.000 TL
3. Jüri üyesi olması sebebiyle ücret geliri: 60.000 TL

³ 75 Sıra Numaralı Gelir Vergisi Sirküleri

Ücret kazancının yanında ayrıca başkaca bir gelir unsurunun elde edilmesi durumunda öncelikle elde edilen tüm gelirler içinde ücret geliri yokmuş gibi hesaplama yapılır.

Toplam kazanç: $100.000 + 40.000 + 60.000 = 200.000$ TL

200.000 TL'nin 70.000 TL'si için 16.150 TL geriye kalan 130.000 TL'si için %35 oranı uygulanarak vergi hesaplanır. Buna göre $130.000 \times 0,35 = 45.500$ TL

$16.150 + 45.500 = 61.650$ TL

Bu aşamadan sonra ücret gelirin toplam gelir içerisindeki payı bulunur.

Ücret Geliri / Toplam Gelir: $100.000 / 200.000 = 0,50$

Üçüncü aşamada oranın farklılaştığı 70.000 TL'nin üzerindeki toplam gelirin ne kadarının ücret geliri olduğunu bulmamız gerekir.

$200.000 - 70.000 = 130.000$

$130.000 \times 0,50 = 65.000$

65.000 TL'lik ücret gelirin tamamına ilk hesaplamada %35 oranında vergi hesaplamıştık. Ama 65.000 TL'nin aslında (110.000-70.000) 40.000 TL için %27 oranında vergi hesaplamamız gerekirdi.

Bu sebeple toplam hesapladığımız vergi tutarından 40.000 TL'nin (%35 - %27) %8 oranına isabet eden verginin hesaplanan vergiden çıkartılması gerekir.

$40.000 \times 0,08 = 3.200$

Hesaplanan Vergi: $61.650 - 3.200 = 58.450$ TL olarak bulunur.

5- DİĞER ÜCRETLER

Kanun'da belirlenmiş sınırlı kişilerin elde ettikleri ücret gelirleri diğer ücret olarak vergilendirilir. Diğer ücretlilerin kimler olduğu ve vergilendirilmelerine ilişkin esaslar Gelir Vergisi Kanunu'nun 64'üncü maddesinde belirtilmiştir.

Söz konusu maddeye göre aşağıda yazılı hizmet erbabının safi ücretleri takvim yılı başında geçerli olan ve sanayi kesiminde çalışan 16 yaşından büyük işçiler için uygulanan asgari ücretin yıllık brüt tutarının %25'idir.

1. Kazançları basit usulde tespit edilen ticaret erbabı yanında çalışanlar,
2. Özel hizmetlerde çalışan şoförler,
3. Özel inşaat sahiplerinin ücretle çalıştırdığı inşaat işçileri,
4. Gayrimenkul sermaye iradı sahibi yanında çalışanlar,
5. Gerçek ücretlerinin tespitine imkan olmaması sebebiyle, Danıştayın olumlu görüşüyle, Maliye Bakanlığınca bu kapsama alınanlar.

Diğer ücretler için yıllık beyanname verilmez, diğer gelirler nedeniyle beyanname verilmesi halinde de bunlar beyannameye ithal edilmez.

6- SONUÇ

Vergi gelirleri arasında büyük bir paya sahip ücret gelirlerinin vergilendirilmesi önem arz etmektedir. Sosyal Güvenlik Kurumuna kayıtlı aktif çalışan sayısının yirmi milyon civarında olması ücret gelirin vergilendirilmesinde ve vergi kayıp ve kaçığının en aza indirilmesinde sorumluluk müessesinin çalıştırılması ve gelirin belirli bir düzen içerisinde vergilendirilmesinin kaçınılmaz bir hal almasına sebep olmaktadır.

Tevkifat yapmak zorunda olanların tevkifat uygulayacakları tutarları doğru olarak belirlemeleri ve tevkif edilen tutarlarının ilgili oldukları döneme ait muhtasar beyannameleri ile beyan edilmesi gerekir.

KAYNAKÇA

- 193 Sayılı Gelir Vergisi Kanunu
- 265 seri no'lu Gelir Vergisi Genel Tebliği
- 296 seri no'lu Gelir Vergisi Genel Tebliği
- 75 Sıra Numaralı Gelir Vergisi Sirküleri
- Gelir İdaresi Başkanlığı Ücretler İçin Vergi Rehberi
- http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/kurumsal/istatistik/aylik_istatistik_bilgileri, Erişim tarihi: 30 Temmuz 2017